

KATRI KARKINEN, *Itä-Suomen yliopisto*

Turkiskiista ja sen eläinpoliittisia osapuolia

Kulutus on teollisuudelle välttämätöntä. Ilman kulutusta teollisuus kuolee. Kulutus puolestaan on yläluokkaista huvia, johon köyhillä ei ole mahdollisuutta. Ruumiin verhoamiseksi koristeineen on syntynyt suuri teollisuus. Kaksi eurooppalaista, yläluokkaista, ihonväritään valkoista naissukupolvea käy taistelua siitä, mitkä ovat pukeutumisen normit.

Turkistarhaaja naissukupolvien välissä

Istuin kampaajalla, sillä olin menossa pitämään luentoja. Aiheena oli turkistarhaus, josta vastikään olin puolustanut väitöskirjaa (Karkinen 2009). Kampaajan kanssa sukeutui aiheesta keskustelu. Kuullessaan aiheeni hän vaikenä, mutta muistutti lopulta eläinten kärsivän. Olisi kuitenkin yksi poikkeuksellinen tilanne, jonka vuoksi hän ammatillisista syistä sivuuttaisi eläimen kärsimyksen. Häntä oli pyydetty kampaamaan morsian lumisena talvena. Tämä oli hänen mielestään kauneimmillaan silloin, kun huntua koristivat valkoiset, minkin karvasta sidotut tupsut.

Kiivaimpina turkisvastaisuuden vuosina törmäsin vastaaviin ideologian ja käytännön ristiriitaisuuksiin. Niissä turkis yhtäällä eläimen osana ja toisaalla ihmiskäden valmistama esineenä, artefakti-

na, osoittautuvat kahdeksi, toisistaan riippumattomaksi asiaksi. Vaikka kampaajani oli sitä mieltä, että turkistarhaus oli pahasta, samaan aikaan hän ammatissaan tarvitsi tarhatun minkin karvaa. Väitän, että ristiriita on luonut eläinpoliittisen keskustelun, jossa sitoudutaan eläinten kunnioittamiseen.

Eläinpolitiikka voi hyvin yliopistoissa ja järjestöissä. Sen vihollinen on tuotanto ja teollisuus, joka ei ota vaarin eläinpolitiikan moraalista argumentaatiosta. Eläinpolitiikan korrektiusti on sukua oikeudenmukaisuudelle. Siinä olennaista on, miten naisen tai miehen ja eläimen ruumiit asettuvat oikeudenmukaisuuden eri lähtöviivoille. Onko eläinpolitiikka jotain muuta kuin kansalaisliikettä? Tässä kirjoituksessa väitän, etteivät eläinpolitiikan keskiössä ole eläimet vaan naiset. He eivät ole keskenään samaa mieltä eläimen moraalisesta asemasta. Nojaan tekstissä kahteen amerikkalaiseen kirjoittajaan eli Julia Emberleyhin (1998) ja Chantal Nadeauhon (2001).

Kulutus sai vastaansa tasa-arvon puolustajat

Turkispukineen havaitsee katukuvassa jopa sellainen henkilö, joka yleensä tietoisesti sivuuttaa eläimen oikeuteen liittyvät ristiriitaisuudet. Turkis on ylivertainen huomion vangitsija. Suurin osa ihmisistä ei halua

ilmaista mielipidettä turkiksesta, sillä tietyt väkivaltaiset teot ja turkisivastustajien fanaattisuus ovat estäneet rauhallisen mielipiteiden vaihdon. Ympäristöliikkeen ja erityisesti sen tumman vihreän siiven piirissä turkis on ekologisen kriisin tärkein symboli.

Ekologiseen kriisiin havahtuneet ovat esittäneet, että eläimestä saatava artefakti, turkis, ei ole yllellisyyden vaan raakuuden, väkivallan, kuoleman ja luonnon riiston symboli. Radikaali sukupolvi kysyy, miten voi ihmisten välinen tasa-arvo tai oikeudenmukaisuus toteutua maailmassa, jota hallitsee kuluttaminen ja ruumiillistaminen. Kauneus- ja muotiteollisuus ohjailevat ihmisen alitajuntaa vetoamalla vietteihin. Vaikka viettejä on aikaisemmin väitetty olevan vain eläimillä, ymmärretään nykyisin, miten sekä ihminen että eläimet, ainakin korkeammat nisäkkäät, aistivat, oppivat ja järjestäytyvät täysin vertailukelpoisesti. Ihminen ei ole luonnosta irrallinen olio, mutta hän on riistänyt itselleen aseman, joka ajan myötä johtaa oman ja muiden lajien sukupuuttoon ja tuhoon.

Konservatiivinen, puolustavassa asemassa oleva sukupolvi liittyy kulutukseen ja muotiin sekä tuotannon ja kehityksen. Turkis kuuluu ylenpalttisuuteen ja luksukseen. Konservatiivit näkevät ruumiin verhoamisen ja koristelun olennaiseksi osaksi modernia, valistunutta yhteiskuntaa. Tämä sukupolvi hallitsee huomattavaa osaa kulutusteollisuutta ja tuotantoa. Sillä on vahva ote mediaviitteessä, muodissa ja kosmetiikassa ja yleisemmin elämäntavan ohjauksessa. Sen arkkityypit löytyvät eurooppalaisista ja pohjoisamerikkalaisista ikoneista filmitähtineen ja kauneuskuningattarineen. Konservatiivisen naissukupolven elämäntapa siihen kytkeytyneinen teollisine pääomineen määrittävät tiukasti ihmisruumista korostaen sen eroottista puolta. (Emberley 2011.)

Turkiskiiusta on näiden kahden, vastakkaisen turkiksen merkityksen tulkinta (Nadeau 2001). Sen osapuolina ovat kaksi sukupolvea eli radikaali, tasa-arvoon uskova feminismi ja konservatiivinen, asemansa löytänyt naisliike.

Pukeutuminen, normi ja sosiaalinen järjestys

Turkisivastustajien protesti liittyy eurooppalaiseen, yläluokkaiseen elämäntapaan ja ihonväriltään val-

koisten naisten pukeutumiseen (Emberley 1998). Kaj Ilmonen (2007: 387) kirjoittaa, ettei ajatus vaatetuksen merkityksestä yhteiskunnallisena vaikuttajana ole suinkaan uusi. Pukeutumista on säädelty niin kauan kuin lakeja on laadittu. Muun muassa keskiajalla tietyt kangaslaadut osoittivat yhteiskuntaluokan ja aseman. Vaatetuksen normituksella säädeltiin hierarkkisia suhteita. Hierarkkia ei helposti muuteta. Normien rikkominen voi tehdä säron sosiaaliseen järjestykseen.

Saisinko minä pukeutua turkikseen? Jos päätän pukeutua siihen, millaisen symbolin nostan yleni? Tunnustelenko hetkeä etsien mukavuutta vai taivoittelenko eroottista viehätysvoimaa? Ehkä molemmat ovat motiiveja, sillä turkis vahvistaa kantajansa esillä olemista. Turkiskauluksen takaa silmäileminen on kepeää, ja silloin voi helposti vangita ohikulkijan katseen.

Ylle puettu turkis ylläpitää radikaalin, feministisen sukupolven mielestä symbolisen vallan kulissia. Kulissi luhistuu vain normia rikkomalla. Konservatiivisen näkökulman mukaan turkispukine on luksusta, jolla kykenee luomaan iloa ja tyydytystä. Lüksus täyttää varsinkin yksilön tarpeita (Ilmonen 2007: 362–363). Yllellisyyttä on ikaikaisesti haluttu hallita. Sitä varten laaditaan säädöksiä, jotta välttäisi sen haitoilta ja turmiollisuudelta. Uskonnollisissa traditioissa yllellisyyttä pidetään synnillisenä. Muistellaan esimerkiksi Augustinuksen ajatuksia; tälle luksus oli nimenomaan seksuaalisuutta. Augustinusta huoletti sopivuuden rajojen ylittäminen, ja hänestä yllisyys liittyi naiseen. Ahne nainen saattoi saada miehen lumoihinsa. (Ilmonen 2007: 369–370.)

Euroopassa moderni valtio seuraa edeltäjiensä antiikin ja keskiajan tapoja kantaen vastuuta ihmisten ohjaamisesta pois liian ylenpalttisesta elämästä. Esimerkiksi verotus on siihen tehokas keino. Valtion rinnalla myös kansalaisliikkeet vahtivat ihmisten käytöstä. Monet niistä levittävät oppia, joka ohjaa järkevään kulutukseen ja tavaroiden käyttöön (esim. www.kohtuuvaarassa.com 2011). Koska pukeutumisen normit eivät muutu helposti, nousee radikaali sukupolvi kulutuskapinaan. Se haluaa kantaa huolta eläimen oikeudesta. Viestinä on, ettei ketään tarvitse tappaa, vaikka kuluttaminen on välttämätöntä.

Eläinpolitiikan kiusalliset kysymykset

Suomenkielisen eläinliikkeen väitteet ja mahtava median käyttö ovat herättäneet minussa ja monissa muissa ihmisissä ristiriitaisia tunteita. Olin tehnyt töitä tarhaajien parissa sekä hoitaen eläimiä että valmistuen rehua, nahoittaen, lajitellen nahkoja ja työskennellen vientikaupan projektissa. 1990-luvun puolivälissä eläinten oikeuksien puolustajat loivat eteeni kuvan tuntemattomasta elämäntavasta. Myös yleinen mielipide näytti kääntyneen turkistarhausta vastaan. Mielenosoitukset uutisoitiin, ja mediassa iskut tarhoille tulivat entistä valovoimaisimmiksi. Uusi liike kysyi, kuka vastaa eläinten hyvinvoinnista?

Eräät kansalaisliikkeisiin perehtyneet tutkijat arvelivat, että 1990-luvun eläinliike ryhtyi suomalaisessa perinteessä poikkeuksellisen radikaaliin toimintaan (Siisiäinen 1998). Myös suomalainen radikaali naissukupuoli ryhtyi kansalaisaktivisteiksi. Julkisuu-teen tulleita turkistarhaiskuja ja muita ilkvaltatekoja oli 1990-luvulla noin sata tapausta. Ilkivaltaan vastattiin ensin hiljaisuudella, sitten tuomitsemalla, poliisivartiointilla, ja jopa aseilla. Turkiselinkeinon puolustajat ilmaisivat harjoittavansa laillista elinkeino- Valtiolla ja turkistarhaajilla on paljon yhteisiä intressejä. Eläinten kasvatusta toteuttaa rahapolitiikkaa, ja jopa Euroopan unionin aluepolitiikkaa, kun tuotanto tapahtuu maaseudulla. Julkisia varoja satsataan imagon ja korrektiuden säilymiseen.

Mikään kansalaisliikkeiden historia ei ole ollut pelkästään rauhanomaista. Suomalaiset kansalaisliikkeet noin sata vuotta sitten saattoivat harjoittaa sekä oikeistolaista että vasemmistolaista terroria ja ilkivaltaa. Ne perusteltiin aina poliittisilla päämäärillä. Myöskään eläinoikeusliike ei ollut tyytyväinen julkiseen keskusteluun vaan väitti, ettei heidän esille nostamistaan asioista Suomessa keskustella ollenkaan. Ainoa tapa löytää selvyyttä turkistarhausta ja eläimen pitoa koskeviin luonnoneettisiin ongelmiin olisi heidän mukaansa avoin keskustelu. Vasta paljon myöhemmin on eläinten hyvinvointi, joka ehkä parhaiten vastaa eläimen oikeutta koskeviin haasteisiin, nostettu esille Euroopan unionin maatalouspolitiikan argumentaatioon.

Asiaan liittyy metafysisiä ulottuvuuksia. Radikaali sukupolvi ilmoitti uskovansa tasa-arvoon, oikeudenmukaisuuteen tai peräti yksilöiden yhden-

vertaisuuteen. Vaatiessaan tarhauksen lopettamista se sai asian näyttämään siltä, kuin sosiaalista järjestystä ei järkytetäisi. Heidän näkökulmastaan sekä työ että eläintenpito olivat eräänlaisia riippumattomia ilmiöitä, jotka syntyvät ja kuolevat. Näin ei kuitenkaan tapahdu hyödyn yhteiskunnassa. Työn tekijälle eivät toimeentulon synty ja menetys ole mitättömiä, arkipäivän ohittavia asioita.

Mutta myös vastaajien konservatiivinen, turkistarhausta puolustava argumentti yksinkertaistui liikaa. Mikä on laillisen työn merkityksen taustalla? Yhtäältä voiko turkistarhaaja luopua eläimistään ilman, että menettää ammattiyhpeyttään, ihmisarvoaan, asemaansa tai kansalaisuuttaan? Toisaalta tarhaajat puolustautuivat nojaamalla lakitekstiin samalla, kun he ikään kuin piilottivat luokittuneita ja kerrostuneita eläintenpidon kytköksiä ja eturistiriitoja. Liian tarkka turkistuotannon erittely olisi ehkä paljastanut sisäisiä valtarakenteita ja moniulotteisia riippuvuusuhdeverkostoja.

Mielestäni turkiksella on vähintään kaksi arvoa: vaihtoarvo ja käyttöarvo (Karkinen 2009). Eläinpolitiikka kuitenkin paljastaa, miten arvoja voi olla ääretön määrä, sillä turkisiin liitetty symboliikka on moni-ilmeistä. Turkis tavarana on semioottisesti latautunut ja jopa poliittinen. Tästä huolimatta turkis on myös eräs globaalin kaupan artikkeli, joka täydentää vaateteollisuuden suunnatonta raaka-ainetarvetta.

Keinotekoisuuden voittokulku

Pukeutumisen normeista johtuen tekstiileihin liittyy odotuksia. Turkiksen kohdalla siirtyminen keinotekoiseen raaka-aineeseen ei muuttanut odotuksia paljoakaan. Pukeutumiseen liitettävät odotukset yhteiskuntaluokasta ja sukupuolesta vain vahvistuivat. Miten tämä on mahdollista?

Kun aito turkis joutui 1970-luvulta lähtien kritiikin kohteeksi Pohjois-Amerikassa ja Euroopassa, alkoi tekstiiliteollisuus etsiä sille vaihtoehtoa. Keinoturkiksen kehitys sattui aikakauteen, jolloin aasialaiset maat avasivat yhteiskuntiaan ja alkoivat houkuttaa länsimaisia teollisuussijoittajia erityisesti työvaltaisille aloille. Taiwanilla, Etelä-Koreassa ja lopulta Manner-Kiinassa syntyi teollisuustuotanto, jonka markkinat palvelivat nimenomaan massakulutusta.

(Karkinen 1988.) Vaatetusteollisuus yleisesti ja erityisesti turkista käyttävä teollisuus ottivat asiasta vaarin panostaen keinoturkiksiin. Niillä ei ollut mitään hävittävää siinä puolustustaistelussa, johon eläinliike oli ne johtanut. Turkisten käyttäjät olivat vähentyneet. Tuotekehittely, median ja markkinoinnin avulla syntyi keinoturkis sekä uusi tulkinta turkispukeutumisesta. Hyvä keinoturkis oli samannäköinen ja -tuntuinen kuin eläimestä peräisin olevan raaka-aine. Julia Emberley (1998) väittääkin, että länsimainen tekstiiliteollisuus tarvitsi keinoturkiksen säilyttääkseen markkina-asemansa kasvavilla markkinoilla sekä vanhoissa että uusissa teollisuusmaissa.

Turkisteollisuus siis vastasi vanhoilla lääkkeillä, kuten tuotekehityksellä niihin uusiin haasteisiin, joiden eteen ideologinen eläinliike oli sen ajanut. Avuksi otettiin design ja insinööritaidot. Vaatetusteollisuus selitti itsensä eroon eläinten kärsimyksen ja vapauden riiston ongelmasta. Tällaiset väitteet olisivat ennen pitkää pilanneet kokonaan turkista käyttävän teollisuuden mahdollisuudet. Lisäksi se kehitti omat, ekologisen tuotannon perustelut eläinliikkeen väitteiden rinnalle.

Keinoturkis avasi kauneus- ja muotiteollisuudelle tien vihertyville kuluttajamarkkinoille. Emberley (1998) väittää, ettei vaatetusteollisuus suinkaan ole unohtanut eläimiä tai korrektaa oikeudenmukaisuutta, vaan luodessaan keinoturkiksen se muutti ilmapiirin itselleen myönteiseksi mainostajien ja muotisuunnittelijoiden avulla. Vain luomalla keinoturkiksen teollisuus pääomineen vältti oman tuhonsa. Se halusi kuluttajien sydämet ja rahat puolelleen turkiskiistä huolimatta.

Keinoturkis toi samalla turkiskiistä uusia piirteitä. Ainakin kampanjointi siirtyi kaduilta sisätiloihin, kun asiantuntijallakin oli vaikeuksia erottaa, mikä vaate oli peräisin eläimestä ja mikä tehtaasta.

Johtopäätös

Eläinpolitiikan turkisivastaisuus on nuorten ja keskiikäisten naisten hallinnassa. He yrittävät rikkoa normeja, jotka ovat heidän edustamisensa arvojen tiellä. Kiista eläimistä on kanava paljastaa vahvoja kulttuurisia käytänteitä, joista on hankala keskustella eettisin äänenpainoin. Tällaisia ovat esimerkiksi kysymykset tasa-arvoisuudesta tai yhdenvertaisuudesta

– ei eläinten vaan ihmisten keskuudessa. Julia Emberleyn (1998) mukaan turkiskiista on hyväosaisten naisten sota toisia hyväosaisia vastaan.

Saan opettajakokemuksestani tukea Emberleyn väitteelle. Luennoillani, jotka käsittelevät turkistarhausta, on jo vuosia ollut virittyneimpiä hetkiä se, kun näytän kuvaa mustaihoisesta rocktähdestä, jonka olkapäällä lepää pitkäkarvaisen supikoiran nahasta tehty kaulus. Kuvan nähdessään joensuulaiset opiskelijat myhähtävät ääneen. Olen ihmetellyt syytä siihen. Edellä kuvattu tulkinta turkispukineesta symbolina ja turkiskiistan osapuolista selvittää opiskelijoiden reaktiota. Tässä kirjoituksessa yritinkin selittää sitä, miten turkiskiista tarhaiskuineen on vahvasti kerrostuneen yhteiskunnan ilmiö. Siis mikä saa ihmiset myhähtämään mustaihoiselle miehelle turkiskauluksessa? Olen entistä vakuuttuneempi, että musta rocktähti ei mahdu eläinpoliittiseen korrektiuteen, jota ohjaa eurooppalaisen, valkoihoisen ihmisen käyttäytymisen ja ajattelun normi.

Tasa-arvoon uskova uusi naissukupolvi epäilee konservatiivista sukupolvea: Osaako se olla tosisaan maailman vakavasti otettavien ongelmien edessä? Jos ihminen keskittyy aistinautintoon ja miellyttämiseen, onko hän uskottava neuvottelukumppani ympäristöongelmien, elintasokuilujen ja uskolonialismin pulmien ratkaisemisessa? Vainko kohtuullisuus voi olla hyväksyttävä normi?

Lähteet

- Emberley Julia V. 1998. *Venus and Furs. The cultural politics of fur*. I.B. Taurus. Cornell University.
- Ilmonen Kaj 2007. *Johan on markkinat. Kulutuksen sosiologista tarkastelua*. Vastapaino, Tampere.
- Karkinen Katri 1988. *Kiina turkismaana. Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liitto ry*.
- Karkinen Katri 2009. *Sitkeä sissi - turkistarhaaja yhteiskunnan muutoksessa*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja.
- Nadeau Chantal 2001. *Fur nation: from beaver to Brigitte Bardot*. Routledge, Lontoo.
- Siisiäinen Martti 1998. *Uusien ja vanhojenliikkeiden keinovalikoimat*. Teoksessa: Ilmonen Kaj & Martti Siisiäinen (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet*. Vastapaino, Tampere.
- www.kohtuusvaarassa.com. [Viitattu 23.11.2011].